

LAUSUNTO

27.9.2013

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

Viite: Lausuntopyyntö 20.6.2013 STM071:00/2012

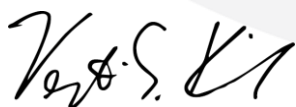
Asia: Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportti

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveystieteellinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on 193 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäsenenä 64 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Liitteenä SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n lausunto yllä mainitusta asiasta.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Ulla Saastamoinen, puh. 050 5979442;
ulla.saastamoinen@soste.fi

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Society for Social and Health

www.soste.fi

YLEISTÄ

Selvitysryhmä on tehnyt ansiokkaan raportin selvittäessään lasten ja perheiden palveluja sekä erityisesti lastensuojelua ja lastensuojelulain toimivuutta. Raportti keskittyy lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheeseen ja avohuoltoon, jättäen sijaishuollon tarkastelun joihinkin yksittäisiin havaintoihin. Selvitysryhmä on kartoittanut lastensuojelun kehitystä, nykytilaa, lastensuojelun käytäntöjä, ohjausta sekä nostanut rohkeasti esille olemassa olevia ongelmia ja puutteita. Lastensuojelua on tarkasteltu monesta eri näkökulmasta sekä käyty läpi lastensuojelun arviointiraportteja, tutkimuksia ja muita materiaaleja sekä hankittu tietoa järjestämällä eri tahojen kuulemisia. Työryhmä on pureutunut tehtäväänsä vahvalla ammattitaidolla, vakavuudella ja korkealla eettisyydellä, jota kyseinen aihealue edellyttää. Se, mikä raportissa on jäänyt vain maininnan tasolle on järjestöjen tarjoama monipuolinen tuki ja apu lasten ja perheiden hyvinvointiin.

Raportissa tuodaan esille jo useita vuosia kestänyt tendenssi, jonka mukaan lastensuojeluun ohjautuu yhä enemmän tapauksia, jotka olisi voitu ehkäistä ennalta lapsen ja nuoren luonnollisissa kehitysympäristöissä (neuvola, päiväkotiki, koulu), mikäli näissä olisi ollut riittäviä resursseja ja työkaluja. Raportissa on kartoitettu keskeisiä ongelmakohtia, joita ovat näin ollen lastensuojelun kuormituksen lisääntyminen, henkilöstön riittämättömyys, työntekijöiden vaihtuvuus ja epäpätevyys, kuntien väliset erot palvelujen saatavuudessa sekä yleisesti palvelujärjestelmän sektoroitunut rakenne, joka johtaa mm. asiakkuuden pirstaloitumiseen ja vastuun siirtämiseen sektorilta toiselle.

Raportissa työryhmän esille nostamien - ja jo pitkään tunnistettujen - kehityskulkujen, ongelmien ja puutteiden korjaamiseksi työryhmä esittää pitkän listan (54 kohtaa) toimenpiteitä. Lisäksi Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän alatyöryhmä on tehnyt erillisen esityksen Lastensuojelun laatusuosituksiksi.

Yleisesti ottaen SOSTE pitää selvitystyöryhmän esittämiä toimenpiteitä välttämättöminä, jotka toteutuessaan toisivat uudenlaista ajattelua ja rakenteellisia muutoksia lastensuojeluun. Yhtenä keskeisenä edellytyksenä ovat riittävä työntekijämitoitus, josta tarkemmin Lastensuojelun laatusuositusta koskevassa SOSTEn lausunnossa.

Ottamatta tarkemmin kantaa yksittäisiin toimenpide-ehdotuksiin SOSTE haluaa kiinnittää huomiota seuraaviin asiakokonaisuuksiin.

1. LAPSUUSAJAN ERITYISYIDEN TUNNUSTAMINEN

Raportissa on painotettu lapsuutta elämänvaiheena, jolla on oma itseisarvonsa. Lapsuus luo pohjaa myöhemmälle kehitykselle. Jokainen lapsuuden ikävuosi on tärkeä ja se joko vahvistaa tai heikentää hyvinvoinnin yksilöllistä ennustetta elämän kulun myötä.

SOSTE pitää tärkeänä,

että työryhmän korostama lapsuuden erityisyys ja lapsuuden kunnioittaminen ja suojele koettaisiin koko yhteiskunnan tasolla keskeisenä arvona. Lapsuus on yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta investointia elinikäiseen hyvinvointiin. Tältä arvopohjalta lähtien lasten ja perheiden tukea ja palveluja voidaan lähteä suuntaamaan strategisesti sekä luomaan riittävä työntekijäresursointi, laadukas työntekijöiden koulutus sekä vaativan työn edellyttämä palkkaus.

2. PAINOPISTE ENNALTA EHKÄISYIN - JÄRJESTÖILLÄ PALJON ANNETTAVAA

Raportissa on ansiokkaasti tuotu esille ne elementit ja tekijät, jotka ovat keskeisiä lapsen tasapainoiselle ja hyvälle kehitykselle. Turvallinen huolenpito ja hyvä vuorovaikutus vanhemman kanssa (perhe, suku, muu lähipiiri) sekä huolehtiva ja kannustava kasvuympäristö, joka muodostuu useista rinnakkaisista kehitysyhteisöistä, jotka laajentuvat lapsen kasvaessa (neuvola, päiväkotit, koulu, harrastukset jne.). Tässä kehityksessä vastuu hyvän lapsuuden varmistamisesta jokaiselle lapselle jakautuu usealle taholle.

Kuten raportissa useassa kohdissa todetaan, ongelmia ehkäiseviä, kaikille saatavilla olevia oikea-aikaisia palveluja ei ole riittävästi, vaikka lastensuojelulain keskeisenä tavoitteena on painopisteen siirtäminen varhaiseen tukeen ja puuttumiseen. Monet perheet ovat hakeneet itse apua jaksamiseen ja arjen ongelmiin, mutta esim. kotipalvelua on ollut vaikea saada. Tämä on aiheuttanut tarpeetonta tilanteiden kriisiytymistä ja ainoaksi keinoksi on saattanut tulla lastensuojeluilmoituksen tekeminen avun saamiseksi. Raportissa todetaankin, että lastensuojelusta on tullut paikka, jonne muut tahot voivat siirtää sekä vastuun että kustannukset niistä lapsista ja perheistä, joiden auttamiseen niillä ei ole ollut resursseja tai voimavaroja. Koska peruspalvelujen, kuten esim. perhetyöhön ja lastensuojelun avohuoltoon ei ole investoitu riittävästi, on paine siirtynyt sijaishuoltoon, joka puolestaan on vienyt kasvavan määrän voimavaroista budjettiylitysten ja lisätalousarvioiden kautta.

SOSTEn pitää tärkeänä

painopisteen siirtämistä korjaavista toimenpiteistä varhaiseen, lapsen ja nuoren normaalissa kehitysyhteisöissä tapahtuvaan tukemiseen ja sitä kautta ongelmien ennalta ehkäisyyn. Tämä tarkoittaa peruspalvelujen riittävää resursointia niin koulutuksen kuin henkilöstömäärän osalta. Tällaisesta on hyviä käytäntöjä ja kokemuksia (mm. Imatran toimintamalli). Raportissa oli vain pienenä mainintana järjestöjen rooli ennalta ehkäisevässä toiminnassa. Järjestöillä on runsaasti annettavaa erilaisten toimintamuotojen kautta, joilla voidaan tukea vanhemmuutta ja hyvän lapsuuden rakentumista (mm. tukihenkilötoiminta, vertaistoiminta, perhekahvilat ym.) SOSTE pitää tärkeänä kehittää kuntien ja järjestöjen yhteistyötä ja tiedon vaihtoa järjestöjen tarjoamista mahdollisuuksista, jotta lasten ja perheiden parissa työskentelevät viranomaiset osaavat ohjata asiakkaitaan järjestöjen tarjoaman tuen piiriin. Tämä ei tarkoita vastuun siirtämistä järjestöille, vaan järjestöt voivat tarjota täydentävää tukea.

3. PALVELUJÄRJESTELMÄ TUKEMAAN LAPSEN KOKONAISVALTAISTA KOHTAAMISTA

Työryhmä on selkeästi tuonut esille nykyisen sektoroituneen palvelujärjestelmän, jossa lasten ja perheiden tuki jakautuu lukuisiin erillisiin asiakkuuksiin ja asiakastietojärjestelmiin. Lasta/nuorta tai perhettä ei kohdata kokonaisvaltaisesti, vaan kulloisenkin hallintosektorin näkökulmasta ja kokonaisvastuuta ei välttämättä kannan mikään taho.

SOSTE kannattaa,

että pitkän aikavälin tavoitteeksi asetetaan lasten ja perheiden kohtaaminen kokonaisuutena. SOSTE pitää hyvänä selvitysryhmän ehdotusta, jossa perheiden ja lasten palveluja tarkastellaan kolmella eri tasolla 1) *yhteiset (universaalit) palvelut* ja niihin sisältyvä yleinen tuki 2) *tehostettu tuki* erilaisissa hyvinvoinnin haasteissa ja 3) *erityinen tuki*, joka perustuu ongelman tunnistamiseen ja vaatii erityistä ammattitaitoa ja moniammatillista asiantuntemusta. Tämän mukaisesti jokaisella lapsiperheellä ja lapsella raskauden alusta oppivelvollisuuden päättymiseen saakka on yksi asiakkuus yhteisiin palveluihin. Tarpeen vaatiessa tukitoimia lisätään *tehostetulla tuella* ja *erityisellä tuella*. SOSTE pitää tärkeänä, kuten selvitystyöryhmäkin, että yhteisten palvelujen asiakkuus jatkuu rinnakkain *tehostetun* ja *erityisen tuen* kanssa. Tällainen toiminta tarkoittaa laajaa systeemistä muutosta palvelurakenteessa ja sen johtamisessa, toiminnassa ja tiedon hallinnassa sekä niitä koskevissa säädöksissä. Tämän toteuttaminen tulee käynnistää tutkimus- ja kokeiluhankkeena.

4 . LASTEN JA VANHEMPIEN OSALLISUUS

Raportissa tuodaan esille selkeä viesti siitä, että lastensuojelun asiakkaiden mielipiteitä ei ole riittävästi kuunneltu eikä otettu huomioon lastensuojelua toteutettaessa. Tästä syystä he kokevat jääneensä ulkopuolisiksi omaa elämää koskevissa ratkaisuissa. Työntekijöiden vuorovaikutustaidot eivät aina ole olleet työn vaatimusten tasolla ja asiakkaat ovat kokeneet tulleen huonosti kohdelluiksi. Myös tilanteissa, joissa asiakkaan tulkinta ja tiedot ovat ristiriidassa viranomaisen asiakkaastaan dokumentoimien tietojen kanssa, ovat työntekijät taipuvaisempia uskomaan dokumentteja kuin asiakasta itseään. Lastensuojelun dokumentoinnin tavat ja laatu vaihtelevat alueittain, kunnittain ja työntekijöittäin. Kansallinen ohjeistus on ohutta.

SOSTE pitää ensiarvoisen tärkeänä,

että lastensuojelun asiakkaan osallisuus häntä itseään koskevassa päätöksenteossa toteutuu. Tämä tarkoittaa sitä, että työntekijällä on mahdollisuus varata riittävästi aikaa lapselle, nuorelle ja perheelle (erikseen ja yhdessä) ja että he tulevat aidosti kuulluiksi ja että heitä koskeva dokumentointi vastaa kaikkien osapuolten yhteistä ymmärrystä. Tämä luo edellytykset luottamuksen syntymiselle asiakkaan ja työntekijän välillä, mikä on puolestaan edellytys sille, että lapsen etu voi toteutua. Tähän tarvitaan oikeanlaista työntekijämitoitusta, koulutusta ja yhtenäistä valtakunnallista dokumentointiin liittyvää ohjeistusta. SOSTE kannattaa myös kokemusasiantuntijuuden käytön lisäämistä ja vahvistamista lastensuojelun kehittämisessä ja laadun arvioinnissa.

5. MAAHANMUUTTAJATAUSTAISET LAPSET - KUNNIAVÄKIVALTA

Raportissa ei ole juurikaan tuotu esille monikulttuurisuuden merkitystä lastensuojelun kannalta, koska se ei selvitysryhmän mukaan noussut erikseen esille työryhmän kuulemisissa tai työryhmälle toimitetuissa aineistoissa. Raportissa ei tuoda esille esim. kunniaväkivalta-ongelmaa, joka on tullut esille mm. Ihmisoikeusliiton KITKE -hankkeen kautta. Kunniaan liittyvän väkivallan uhkaa kokevat tytöt ja naiset, mutta myös pojat ja miehet voivat olla kunniaan liittyvän väkivallan uhreja. Raportissa todetaankin, että monikulttuurisuuteen liittyvä kehittämistyö ja tiedontuotanto lastensuojelussa ovat olleet lähes kokonaan järjestöjen vastuulla. Työryhmä päätyy esittämään erillisen työryhmän asettamista selvittämään maahanmuuttajataustaisten perheiden lasten erityiskysymyksiä lastensuojelussa

SOSTE kannattaa työryhmän esitystä siitä, että

sosiaali- ja terveysministeriö asettaa erillisen työryhmän selvittämään maahanmuuttajataustaisten perheiden lasten erityistarpeita ja niiden ottamista huomioon lastensuojelussa. SOSTE pitää tärkeänä, että asetettava työryhmä selvittää myös kunniaan liittyvää väkivaltaa ja sen ennalta ehkäisyä yhteistyössä asiaa tuntevien järjestöjen kanssa. Tärkeää on myös selkeän vastuutahon löytäminen viranomaispuolella kunniaan liittyvän väkivallan kitkemiseksi.

6. LASTENSUOJELUN KANSALLINEN JOHTAMINEN JA TIETOPOHJA

Selvitysryhmän arvion mukaan lastensuojelun olennainen ongelma liittyy sen strategisen tason johtamisen riittämättömyyteen. Johtamisen kaikissa keskeisissä välineissä - tietopohjassa ja tiedontuotannossa, palvelurakenteissa, laadunhallinnassa sekä ohjauksessa ja kehittämisessä - esiintyy selvitysryhmän mukaan resursseihin, rakenteisiin ja sisältöihin liittyviä merkittäviä puutteita.

SOSTEn korostaa

että lasten ja perheiden hyvinvointia ja palveluja sekä lastensuojelua koskeva tieto ja sen dokumentointi tulee saada vertailukelpoiseen muotoon. Myös lastensuojelun tutkimusta tulee kehittää entistä pitkäjänteisemmäksi ja siten, että se olisi nykyistä koordinoitumpaa. SOSTEn mielestä KASTE II-ohjelma on jossakin määrin lisännyt kansallisen tason strategista johtamista ja se voisi edelleen vahvistua, mikäli kehittämishankkeissa luotuja lasten, nuorten ja perheiden sekä lastensuojelun hyviä toimintakäytänteitä kyetään nostamaan strategiselle tasolle.

Selvitysryhmän tehtäväksi anto on ollut laaja, joten on ymmärrettävää että lastensuojelun sijaishuolto on rajattu lähes kokonaan ulkopuolelle. Jatkossa olisi tärkeää, että sijaishuollon osalta käynnistettäisiin erillinen selvitystyö.

SOSTEn useat jäsenjärjestöt ovat antaneet raportista oman lausuntonsa ja tuoneet raportin sisällöstä ja ehdotuksista oman substanssialansa näkemykset.